

Издаје три месецу на 14 табаку. Претплата се шаље напред уредништву. Неплаћена писма од нередовних дописника не примају се.

ПАСТИР

За све српске крајеве стаје на годину 60 гр. или 6 ф. на по године 30 гр. или 3 ф. на три мес. 15 гр. или 1. ф. и 50 новчића.

ЛИСТ ЗА НАУКУ И КЊИЖЕВНОСТ ДУХОВНОГ САДРЖАЛА.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ РЕКТОР ВОГОСЛОВИЈЕ ПРОТА НИКОЛА ПОПОВИЋ.

САДРЖАЈ: Српска црква — Примедба на писмо Патријархово. — Казивање из Историје хришћанске цркве. — О унији угарски Русина. — Из Кијева 30. Септембра. — Четреж. Уписаница „Пастира. — Огазис. Некролог. — Кијив.

Српска црква

(Од Каница.)

Може бити да име „Каниц“ није познато многим читаоцима нашег листа, па зато смо ради да пре, него што изнесемо његов поглед на српску цркву и њену управу, проборимо неколико речи о самом Каницу.

Каниц је туриста и уметник, који је — како нам се чини, почео своју радњу као сурадник и путник липских и љустрованих новина. Стално, или да јасније кажемо, стручно име стекао је он својим етнографским и археолошким пословима о балканском полуострову. Што је појединце издавао у одломцима, оно је лане прикупио и обрадио у целини, те је изашло лане у Лајпцигу у књизи под насловом „Србија“ историчко-етнографске путничке штудије од 1859 — 1869-те године у прекрасном издању, са многим сликама. Критика словенска са свију страна (у „Србији“ 1868. у лето, у „Виликратка примедба, у раду југословенске академије VI. књ. и у „Вјеснику Европи“ за Новембар 1868. колико је нама познато) поздравила је ово дело сумњивим

одзивима. Признаван је писцу труд и успех, али само до некле, не утоликој мери, на колико је писац сигурно нишано, а што се тиче тежње и намере безумње је да не стоји на чисто. Немачко „Културтрегерство,“ па не само оно, него и *аустројска тежња на Исток*, врло неприкривено вире из Каницева дела. Од других његових послова, које је све писао немачки, поменућемо „путовање у јужну Србију и северну Бугарску год. 1864,“ „бугарске одломке“ штампане и у српском преводу у „Даници“ једне године „прилоге за познање старина српскога Дунава од Праова до Београда, „Цинцаре“ „Византијске споменике у Србији,“ који су изашли са Српским објашњењем и у којима су заиста прекарни нацрти религиозних грађевина старе српске државе. Само што не можемо прећутати како је име овом последњем делу пометено. Грађевине су у Србији српске, а каквоћа стила, византијског или каквога год иначе мислимо, да се не може узети у вредности присвојнога придева. Друге ситније чланке *Каницеве*, који се тичу ових земаља и који су мање или више вредни, не ћемо овде ни спомињати. И ово што смо наспоменули, довољно је да докаже да је Каниц *много радио* о стварима југославенским, и да по овоме заслужује да се име његово с поштовањем спомене па и ако је у многим радовима својим, као римокатолик, често вукао на страну папства и у појединим предметима као човек хотимично или нехотице грешно. Дело његово о Српској цркви, које смо ми намерни саопштити читаоцима нашег листа на више је места врло карактерно; у њему је уловљена црта и дух православља, ал на више места дата превага папству па и сама факта исковеркана. Оно је писано немачким језиком, али зато опет доступно многим крајевима српским, почем на оној страни наша браћа свештеници скоро сви без разлике знају немачки. Па зато пуштајући га у преводу на српски ми ћемо га пропратити нашим примедбама, те тако исправити поједине погрешке ученог

човека, а и онима, који су то дело читали, помоћи, да предмете, који су тако блиски српској цркви и српској црквеној управи, разуму у правом њиховом облику.

Уредник.

„Српска племена, (започиње Каниц свој чланак) на илирском полуострову примише зарана веру хришћанску почестно од римских мисионара. (Конст. порф.) Доцније предузме по готову довршено дело грчки цар Василије са великом ревношћу. *) Исти апостоли и њихови посљедници који унесе међу Бугаре хришћанство с народном словенском службом (литургиом то су обој и у Србију увели.

*) У самом почетку види се да автор тегљи на страну римокатоличку. Јер није истина да су сва српска племена примила веру Христову најпре од папских мисионара, а потом по готову довршио започето дело Василије. Да су римски мисионари проходили у накрет и Далмацију и сав Илирик кретећи овде онде поједине домове то не подлежи никаквој сумњи: ио Илирик заједно са овом по установима ћесара припадале Западној половини римске царевине. Но и ово што су они овде онде покретили који дом или племе не имафаше особитог каквог значаја за римљане, почем римска црква не беше још риздвојена од цркве источне, те по томе и хришћанство, које доношаху међу србе латини не беше ни чему различито од хришћанства цркве источне. Ново покрштеним србима сласти су, до душе, епископи, свештеници и ђакони из Рима и српска нова црква беше пала под владу архиепископа Сплетског, где у то време жи вљяху потомци старих римљана пресељених у Далмацију Диоклитијаном. Но сва ова њина заузетост није дуго могла опетати ни донети благодатних посљедица по веру Христову међу Србима. Срби од вајкада ценили су и дубоко поштовали *свој језик и своју народност*. Код ових нових учитеља својих, они не нађоше ни једно од овога двога. Латини имали су свагда обичај, као што и сада имају, не само наметати се другоме за учитеља и руковођу, већ наметати му и свој језик и своје обичаје. Па тако су они почели радити и са овима новообраћеним србима. А ово и послужило за узрок те срби наскоро оставише нове своје учитеље и нову своју веру па пригрљише изнова старе своје богове: Додона, Давора, Љеља, и др. Обраћење Срба у хришћанство свршило се строго говорећи онда, кад они заједно с хрватима оправаше молбу цару Василију, те им овај оправаше учитеље и проповеднике али не из Рима већ из Цариграда; но и ово не беше коначно већ почаено. Потпуно довршење овог дела ми видимо тек онда, кад дођоше словенски просветитељи Ђирило и Методије и кад српском народу донесоше словенски језик и словенску службу.

„Копне приморске земље уз Јадранско море, које бејаху својим географским положајем у блиском, одношају са Италијом чуваху по готову само римску образованост (културу). На скоро се започне раздор између последника источне и римске цркве, који је поникао због забране словенскога језика у цркви, што је на далматинским синодима у Сплету (925 и 1059) закључено, те су с тога много столећа непрекидни ратови вођени. (Фарлоти.)

„Митрополити, што их папе једно за другим постављаше у години 1044 у Бару и 1121-ве у Дубровнику и по други пут у Бару у 1179-тој години, не могаху стећи поштовања у унутрашњости земље, која беше одана православлу источне цркве. Само у Хрватској, Славонији и Босни дејствоваху владике, што их из Рима постављашу на дијецезе у Крешеву и Ђакову, великом ревношћу за ширење римокатоличке вере. Још у то доба бејаху метуге верозаконске препреке између северозападних и осталих српских племена, које и до данас трају.

„Закључци Синода у пожуну (1309) којима се закраћује брак између римокатолика и православно источњака, и што их је прописивао Душанов законик, још жешће помагашу ово расцепљење. Као што је већ споменуто у одељку историјском Рим поред свега тога провођаше у српским земљама обичним упорством оно, што је навикао.

(Продужиће се.)

Примедба на писмо патријархово.

(Свршетак.)

Шта још веле ти претераници савремених идеја? Веле: „јеванђеље осуђује нашу слободу, нашу смелост-сазнање човечанског достојанства, а зактева да смо ћутљиви, смире-ни, кротки, уступчиви, да и оно што знамо кажемо да незнамо.“ Но и ту се они, као и у многим другим изразима

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

іеванђелским збуњују неразумевајући смисла и духа іеванђелског. Іеванђеље не осуђује у човеку сазнање својега достојанства, већ — охолост, која надмашито гледа на друге а невиди своје сопствене недостатке; а *смирене* и кротост оно хвали зато, што тек поред ових, т. і. поред сазнања своих погрешака и недостатака, може човек згодно и лако доћи до исправљења и могућег савршенства. С друге стране *смирене* и *кротост* не само не сметају, већ напротив и потпомажу човеку да стече опште уважење. Гордост іеднога сударајући се с себичношћу другога производи узајамно раздражење и љутњу, кад међутим *смирене* и *кротост* іеднога, доприноси да се успокоји надутост и дрзост другога и да узбуди узајамно сачуствије. Унижавајући друге надутошћу и заношљивошћу својом охоли човек тим самим чини то, да и они презиру њега; а напротив смиравајући се пред другима човек као да их узвишава, па зато и они у своје време потпомогнуће његово узвишење. Славећи кротке и смирене људе іеванђеље у исто време даје нам поуку да ми без нужде и без разбора непуштамо наше речи тек на ветар, већ да је боље да ћутимо онде где наше речи не би повеле ни к чему доброне. И сам Спаситељ наш ћутао је више пута кад је видео да ће ћутањем учинити више, на прилику на суду код Пилата, Ирода, првосвештеника; али где је нужно било да говори, там он није ћутао, већ говорио од ока у око. Међутим код нас се често догађа, *да ми говоримо онде, где би боље било ћутати* а напротив ћутимо онде, где би требало говорити; па по где-који у оваквим случајима излете се у речи до тога, да покажу од іедном сву неотесаност и грубост свеје нарави — природе. Но нашто таква наглост, разметање? Ако хоће човек да покаже своје наравствено савршенство, ако хоће да открије своју оданост земљи и отаџбини, да покаже своју верност према благу општем, зар нема другог начина, до трубити о својим заслугама а порицати туђе радове? Зар

не би се то могло свршити путем скромног, тихог размишљавања, узајамног братског обавешћења? *Сет овај није никад био без добрих људи а није ни сада.* Право и поштено срце неће се сакрити под спљомз; права заслуга говориће сама за себе — и у Ћутању: људи ће је приметити, оценити и изнети на видик. А ко сам труби о својим заслугама радовима, и разним средствима — често уком и буком — крчи себи пут ка вишем попрштју: тај код озбиљних и солидних људи не може заслужити друго име до име *ветрогоње*. И његово благостање, његова срећа може бити само тек у дану. Јер то су они о којима Исус говори да они зидају кућу своју на песку: па како захучи олуја и стигне бујица, то однесе и њих и њихову грађу

Шта још говори *дух времена* или поједини људи у садашњем времену? „Ми нећемо да знамо ни за какву религију: Нека верује у шта ко хоће; или још боље: у којој се ко вери родио, тамо нека и остане. То захтева, веле они, равноправност људска, то захтева човешност.“ Но судити овако, нама се чини да је то све једно што и одузмати разуму разумност. Одкуда произлази такво закључење, таква логика? Као да вера није ништа друго до некаква ношња, која само спољно покрива нашу наготу а на унутрашњост не дејствује ни најмање? И зар могу људи имајући различите вере имати нешто опште међу собом, које би метило ка једној општој мети, ка једној општој цели? Зар нису вере до тога различне да једна другој противно рече до крајности? Не бивали често да једна од њих нешто препоручује, а друга забрањује? Не говорили једна о Богу мира и љубави а друга — о Богу рата и војне? Не вели ли једна да је тајна супружества најсветија веза коју Бог везује међу мужем и женом до гроба, а друга да је то обичан уговор међу мужем и женом, који може бити закључен по међу мужем и једном, двома па и целим чопором жена гледајући на то колико је коме дубок џеп и у

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

колико му памет засеца, па и то ако хоће на годину, две, три, судећи по страсти и наклоности своје грешне природе? И зар може бити све једно, кад наша вера говори о Христу као ваплоћеном Богочеловеку и кад говоре рационалисте да је то ваплоћена идеја извеснога доба и времена одричући и сами историјски значај његов као лица? Кад би то било све једно ми онда не би да ли никаквога значаја религији, и за нас би било све у једном случају живети и међ кафрама, готентотима као и међ јевропејцима. Но историја и савремена цивилизација не веле нам тако. Шта значи то, што је тако велика и грдна разлика у напредку и цивилизацији једног народа пред другим? Ми се нећемо преварити ако рекнемо: *уска садржином својом религија — уска и цивилизација*. Апостоли ни су почињали с предустројством формалнога законодавства и државног уређења. За њих је довољно било започети од неба и објавити свима људма да су *једнаки* по свом створу *пред Богом*, па од овог није тешко било створити онај други појам — појам једнакости и на земљи. Препородити треба идувидуме па се никад није бојати да унутрашње ово препорођење неће наћи начина да се открије и у приватном и државном животу. А ово недају човеку подједнако све вере без разлике. Знаду то и они који другима таково што препоручују — знају и виде да није све једно или слушао човек *Равина*, *Имама*, или хришћанско — православног Архипастира; да није све једно или ишао ко у *Синагогу*, *Џамију*. у цркву оргуља или цркву православну где се хори славенска песма са славенским богослужењем. И кад би тако било да сваки верује у шта ко хоће или у ону веру у којој се родио: то зар не би значило, да ми са тим хоћемо да рекнемо: ко се родио у земљи незнабожачкој нек се клања Јупитеру Марсу, Венери; ко се родио у Мисиру нек обожава Крокодила Аписа; ко је рођен у Финикији, нек приноси на жртву животињу па и децу своју Молоху, Астарту;

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

косе родио у Шурској, нек се пење на цамију и нек слави Мухамеда, пророка над пророцима; коме је отачанство Мексика, нека лови људе као дивљач са оружјем у рукама и нека их даје у жртву свом идолу; ко је становник острва средиземног мора, нек се клања парчету дрвета, камену и т. подобна? . . . Да, ка оваквом тужном резултату довела би нас наука или боље да речемо космополитизам савремених идеја неколицине људи негледајући на то, што и они знаду да оно, што је истинско и право у целоме свету, да оно што носи печат божанствености овде, несме и не мора бити другојачије ни у Америци ни на сандвиским острвима, па ни у камчату. И после овог ови људи нестиде се говорити да су они људи *народски* и да сваки онај који не дели њихово мишљење није с њима, није с народом. Колико тек само у последње време ми чујемо различних нападања на „Пастира“ само зато што „Пастир“ није тобож на странки народној само зато што није с њима. Но интересно би било знати, где је тај народ, та маса која је с њима? И ми смо у народу и баш у средини оног народа који саставља језгро српског народа; но ми невидесмо симпатије народње на њиховој страни. Ми виде смо једну зехњу, само једно страховање нашег народа према таквим богоодступничким тежњама њиховим. Једно је само у чему наш народ криви патриара и у чему га и ми не оправдавамо, а то је: што патриарх није имао оне практичности, оне гибкости у карактеру своме, да подобно апостолу Павлу рекне: „*всѣмъ быхъ вса, да свако нѣкѣмъ спасѣ.*“ На њих је требало гледати као на људе болешљиве, заражене једом. А шта раде лекари кад имају намеру да излече болеснике? Попуштају и уступају многим жељама њиховим а у ствари предписују дијету и лекарства она, која теорија извесне болести зактева. . . .

Р. П.

Историја хришћанске цркве.

(Продужење.)

XIII.

Смрт светог апостола Јакова.

(63-ћа година.)

Шта се међутим догађало у Јерусалиму? Ми смо видели, како су јудеи непријатељски гледали хришћане, и то непријатељство растло је према распрострањавању вере Христове. Јудеима неиспадоше за руком зли умишљаи против Павла. Павле, захтевајући да иде на суд Кесару, спасао се из руку непријатеља, који су покушавали да га убију. Кад су јудеи видели, да су обманути у надању свом, окрену сву своју злобу на верујуће, који су се находили у Јерусалиму и стану их жестоко гонити. Они највише мржаху на апостоле; но апостоли се нису дуго ни бавили у Јерусалиму. Они су проповедали, походили удаљене пределе, и само су по некад, и то на врло кратко време, враћали се у Јерусалим, да проведу ту празник, да се виде са верујућима и да покажу један другом успех обштега, светог дела. Света црква је сачувала предање о чудном долазку апостола у Јерусалим на дан успења пречисте Диеве Марије, — кад су они били сведоци њене небеске славе.

Но у Јерусалиму је постојано живио свети апостол Јаков, брат Господов. Он је био, као што већ знамо, епископ јерусалимске цркве, и своим праведним и строгим животом задобио уважање и код оних јудеја, који нису примили веру. Ми смо видели, да је он на сабору, бившем у 50-ој години изјавио мишљење, да обреди закона Мојсеовог не обвезују јазичнике, који примају Христову веру, он је сам као јудејанин, строго испуњавао исте обреде па с тога је био у великом почитању код народа. Народ је знао, да је он строго држао пост, непрестано се виђао у храму, где, клечећи, моли Бога о опроштењу грехова народу. Сви су га звали

праведником и одбраном народа; њему једном било је дозвољено да улази у свако време у онај део храма, где су првосвештеници улазили само једанпут у години.

Свети апостол ватрено се и с вољом бринуо о распрострањењу вере Христове. Он је у 59-ој години писао посланицу растуруним хришћанима, што су од јудеја примили веру, у којој их склања к трпљењу и покорности усред беда, к миру, кротости и узајмној љубави. Он их моли — да добрим делима посведочавају своју веру у Христа, који је одкупио; јер је вера без дела мртва. Свети апостол Јаков, први је, по вишем дуновењу, саставио чин богослужења или *литургију*. Та се литургија и данас свршава у Јерусалиму на дан, у који се он спомиње.

Вера Христова јако се распростирала у Јерусалиму; шта више и неки од старешина примали су је. То је јако застрашило архијереје, фарисеје и књижнике. „Тим ће начином скоро и цео народ признати Исуса за Христа кога ми очекујемо“ размишљаваху они; „необходно је томе стати на пут. „Па шта они после овог намислише? Да моле самога Јакова, да он стане томе на пут; а ако не хтедне, да га убију.

Настао је био празник Пасхе, — време у које се обично стиче у Јерусалим многи народ. Књижници и фарисеји дођу сад к Јакову и кажу му: „молимо те, праведниче, изговори поучење народу. Он у заблудењу свом признаје распетог Исуса за Христа; изведи га из тог заблудења; он ће теби поверовати, јер је свима познато, да си ти свет и праведан. Стани на кров храма, да би те могли сви видети и чути, па их поучи.

Затим они изведу Јакова на кров храма, и скупивши око њега множину народа, повичу: „праведниче сви су дужни теби веровати; кажи овом заблудившем народу, како треба да мисли он о распетом Исусу.“

Јаков громогласно одговори: „Што ме питате о Исусу сину човечанском, који је добровољно пострадао, и умро, и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

био погребен, и васкрсао у трећи дан? Он данас седи на небу с десне стране Бога, и опет ће доћи на облацима небеским, да суди живима и мртвима.

Тад верујући, находeћи се међу народом ускликну радосно: „слава теби боже! осанна сину Давидову!“ Но фарисеи и књијници, разљућени тиме, што су дали Јакову прилику да проповеда о Христу, стану сад викати: „праведник незна шта говори“ и истрчавши на кров, ћуше светог апостола с крова храма. Јаков павши с такве висине, смртно се убије но прибравши последње силе, клекне на колена подигне руке к небу и гласно се замоли, говорећи: „Господе Боже, опрости им! они незнају шта раде! „Док се он овако молио, неки од народа, подстрекнути од фарисеја, стану се бацати камењем на њега. Човек један, из племена Рихава, викао је у одбрану светог страдаоца. „Престаните, престаните! шта ви то радите! Праведник се моли за вас, а ви га убијате!“ *) У то време, један сукнар удари Јакова тежким навојем (вратилом) и разби је му главу. То је било, како неки држе у 63-ој или 64-ој години по Христу.

Доцније уплаше се и сами непријатељи Јаковљеви због злочинства, што су учинили, убивши таквог праведног човека. Наскоро се отвори војна и јудеје постигне страшна казна и онда многи од њих сматраху ту кару као заслужену за убиство праведника. Јосиф Флави, јудејски историк, који је описао страхоте војне, говорећи о њима, дода је: „све се то догодило због смрти Јакова праведника, бра-

*) Неће нам сметати да наспоменимо овде, шта се говори у Библији о Рихавитима. Један праотац њихов, Јегодав, прописивао је своим питомцима нека правила, као на пр. не ићи вина, не имати добаја и домова, но живети под шаторима. У време војне са Навукодоносором заповедио је Бог пророку Јеремји, да склони Рихавите да наруше дата им правила; но они нису на то пристали, већ су и даље чували свето праотаческа правила. Тада господ, сравнивши њихову послушност са некорношћу народа израњског, који је често одпадао од закона, благослови их и обећа, да ће се међу њима *увек наћи човек угодаи њему* (Јеремја XXXV.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

та Исусовог, што се назива Христос. Јудеи га убише па и ако је он био свети човек.“

По смрти Јаковљевој, јерусалимски хришћани изберу себи за епископа Симеона, сина Клеопиног, еродника, Господова.

Јудеи су и даље жестоко гонили хришћане. Око тога истог времена пострадао је у Јерусалиму за веру св. апостол Матеј. Он се много и с вољом трудио о распрострањењу слова божјег, проповедао је у јудеји, малој Азији и чак у Етиопији. Затим је дошао у Јерусалим и продужавао проповед о Христу. Првосвештеник Анан окривио га је у богохудству, и св. апостол изведен је био иза вароши и убиен камењем. *)

Но негледајући на све опасности, апостоли и даље распростираху свету науку. У раду њиховом испуњавале су се пророчке речи псалмопевца: *кроз сзу земљу прође глас њихов, и кроз све крајеве света речи њихове.* Слово божје, проничући у срца, просвећујући разум истинитом светлошћу свуда је приносило благе плодове, стварало у верујућима нов живот, уливало им добродетелства о којима незнађаше незнабошки свет. Но цео незнабошки свет устајаше са свом снагом против те нове науке, која је одкривала њихове пороке и разврат. Ми ћемо доцније прегледати делања светих апостола пространије; а сад нам ваља вратити се у Рим, где је букнуло прво жестоко гонење на хришћане од незнабожаца.

(Продужиће се.)

О унии угарских Русина.

(с руског)

(Продужење.)

А на име граф Франциско Карољи, као помоћник у ступио је место за зидање поменутога манастира, а на основу грамате од 1758. г. уставним законом поретком;

*) Спомен св. апостола Матеја свршава се 9. Августа. Ради веће обширности види: Избране животопис светих месеца Августа.

а уз то је потврдио манастиру и нека добра поред уступљенога места. А како владика би принуђен да напусти грађење реченог манастира, због оскудице у средствима, а доцније му прекрати рад смрт то Бог посла другога (заменика) добротвора св. обитељи, који доврши одпочето богоугодно дело владичино. А то беше Димитрије Рац, родом Русин, а син богатога трговца из Мукачева и ревносни приврженик источне цркве. Ставши у војну службу, он брзо обрати на се пажњу свога ђенерала Францишка Карољија, који га је узео за свога ађутанта и да му чин поручика. Пратећи свуда свога ђенерала, Димитрије Рац користио се случајем, па је свуда сјајно засведочавао своју верност према ђенералу. Кад је ђенералов коњ у (бици) боју са французима убијен, и ђенералов живот био у опасности, тад му притрчи Димитрије Рац, понуди свога коња с кога је већ одскочио па предложи графу да бежи те да се спасе. А граф тронут неограниченом верношћу, својега ађутанта, заповеди да узјаше коња те да се у исто време с њим спасава. Пошто се сврши војна и обојица се сретно дома врате, благодарни граф не заборави да награди својега вернога слугу. Он га постави и опуномоћи за управитеља свога добра па му поклони властелинство везенду. Па како је отац Димитријев у време ракоцијеве буне, с једним трговцем узајмио благајници 80,000 рајнских форината, то је граф Карољи издејствовао од управе да му се поврати та сума. Те тако Димитрије Рац, располажући знатним брејем новаца, прими се да доврши грађење манастира Марије Повчанске, који је отпочео да зида владика Манојло Олшавски. Он је дао за ту жељ својих 14.000 рајнских форината. Код таквог великог пожртвовања, беше у брзо довршено дивно здање манастирско на два боја а већ у 1753 г. станише се у њему калуђери. Тај великодушни добротвор манастира, Димитрије Рац, у ревносном суделовању епископа манастира, у место старога манастира мукачевскога, који хтеде

да се сруши, а који је саградио Јосиф Камелис, разрушив га до темеља, подигао је својим трошком и трудом ново дивно здање на два боја које све досад краси чернечку гору, и смешта у себи цвет калуђера, чина св. Василија великога, који се труде духовно у Угарској. Поред овога манастира налази се сакровиште, у коме се чувају остаци добротвора и основаоца његова Димитрија Раца, који умре у 72. год. свога живота. У одличне заслуге владике Манојла Олшавскога ваља нам уврстити заузимање његово о утврђењу училишта у Мукачеву за изображење младежи, која (хѣше) се спремаше за свештенички чин. Овај владика што се одликоваше многоструком делателношћу умре у 1767. години. Тело му је сахрањено у манастиру Марије Повчанске — где је он за живота свога спремио угодну гробницу да остави своје смртне остатке. Он је за живота свога завладичио пет унијатских владика: Гаврила Палковића за свидничкога владика — у Хрветској 1752 г; — 1753. г. у Марији — Повчанској, Петра Павла Арона за фогарашкога у Ердељу, — 1750 г. у Марији — Повчанској Мелетија Ковача за велико-варадскога у Угарској, такође у Повчанској Василија Божиковића за свидничкога и напосхетку 1764. г. у Мукачеву Атанасија Редника за фогарашкога.

Трећи период уније почиње се у време Јована Брадача наследника Манојла Олшавскога, који ми називљемо периодом торжанства уније над православљем. У овоме периоду не је била унија потресана никаквим покушајима рад повраћања народа у православље.

Прозревши карактер минулога периода, који смо горе нацртали, примећујемо да се у њему рад ширења уније употребљаваху средства с целју, да се православни склоне више силом и обећањем користи и добара, него правим (мирним) путем и испуњењем обећања. Јер негледећи на то, што беху обећања унијатском свештенству права и преимућ-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ства подједнако као и латинском, владике и свештенство пошто примише унију, бише такође сасвим као и пре уније гњечени и притешњавани. Што-год је дато права унијатскоме свештенству, то је само на хартији. С тога су морале владике једнако захтевати да се испуне обећања, али у ствари не успеше ама ни у длаку. Мукачевска епархија у течају минулога периода, не је имала својих самосталних владика, почем је била потчињена латинском владци у Ерлави, већ само апостолских, т. ј. папских намесника, који носише почасни наслов владике. Свештенство се издржавало и после у унији као и пре једитим добровољним прилозима вернога стада и његовим узакоњеним дацијама, а понајвише земљородним производима. Свештенство не је примало ништа из државне благајнице до времена Манојла Олшавскога, који је за своје време израдио потпоре у новцу 2.000 р. форината. Али од свега беше најтеже за мукачевску епархију што је зависила од јерлавских владика, којих се до послетка отресла. Она се оснивала на заклучење сабора Латеранског IV. који је закључио да хришћани различита обреда, у оним местима где има латинских владика морају потпадати под њихову област, с додатком права да могу имати намесника свога обреда. Таким начином јерлавске владике утврдивши за се власт над мукачевским владикама, тражише од њих потпуну покорност, коју по некад одрицаше мукачевске владике позивајући се на старину своје епархије и самосталност њених владика. Тако већ владика Манојло Олшавски не хтеде да признаје власт јерлавскога владике, него се је уклањао да му се закуне на цокорност. Отуд је постала жестока препирка, међу двама владикама. Јерлавски владика Естерхазииа старао се свакојачко да одржи у покорности своје сголице, мукачевске владике, па је тога ради позвао владикау Манојла у Јерлаву 1747. г. с предлогом да се договарају како ће прекинути свађу међу руским и латинским свештенством. Естер-

хазіа сазове канонике из своіега капитула (града) те упри-
суству њихову свакоіаким претњама принуди владіку Ма-
ноіла да му положи заклетву покорности, и ако је Маноіло
протествовао против учињена насиља. Таі је владика іерлав-
ски у 1748 г, под изговором тобож да нагледа латинске цр-
кве дошао у Мукачево, те се упутио ка руској саборној
цркви и захтевао да му се отвори: А кад се његовој на-
мери успротиви руско свештенство, а он ноћу заповеди воі-
сци да доведе преда њ знатнија лица између свештеника,
тражећи од њих заклетву покорности. Свештеници кад ви-
деше да их је опколила воіска, па да би избегли зле по-
слетке, склоне се те даду заклетву покорности іерлавскоме
владици. Ово унижено стање унијатскога свештенства по-
стане до послетка несносливо, те је грозило опасношћу да
раскрсти с унијом. многе општине у Ердељу, а после у
Угарској Сатмарске Жупаније, распаљивањем Софроніа Са-
рабанта, затим велика општина дорашка у мукачкој іепа-
рхији, отпадно од уније, гадећи се што им владике зависе
од латинских. Па зато пређу у православље, іер су знали
да тад неће зависити од латинских владика.

Поборници уније кад се убедише самим делом, да не
могу постићи своје цели іедитим лажним обећањима и пре-
ким мерама, реше се да учине неке уступке у корист уни-
јатскоме свештенству како би се успело у ширењу уније.
Пре свега царица Марија Терезија стараше се, поред не-
уморнога суделовања владике Јована Брадача, да издејству-
је у папе Климентија XIV. канонизацију мукачевској іепа-
рхији, то ће рећи проглас њене независности од іерлавских
владика. Карло Естерхазіа тадањи владика іерлавски, ста-
раше се да осуіети намере царице која жаљаше да осло-
боди мукачевске владике од власти іерлавских, па је с тога
сво искуство речитости употребио да заштити своје ми-
шљење. Између осталог он се трудио да убеди папу, како
је не основана молба мукачевских владика да се ослободе

Сљедује додаток.

зависности; он говораше да унијатске владике рђаво сме-
рају, јер по огласу њихове независности од јерлавских вла-
дика — они ће постати самостални сасвим као и правосла-
вни. Јер вели Естерхазиа, унијати се не могу никад кори-
стити том слободом, која је православној цркви, где митро-
полити не зависе један од другог — док унијатске владике
свакад морају зависити ма од кога — ако не од некога
владике — а оно (зацело) непосредно од папе. Да ли не је
Естерхазиа мислио, да сви они морају и од њега зависити,
што од папе зависе? Види се да је он себе држао као дру-
гога папу. Потоме говорећи о православној цркви, он је
праведно приметио да су у њој веће слободе него ли у ла-
тинској у којој сваки већи духовни старешина, у одношају
према мањем, држи се као папа — и тражи од млађега
безусловну покорност. — Даље се тај Естерхазиа неје ни
мало устезао да исказе у своме протесту против незави-
сности мукачевске јепархије, да би веома ваљало кад би
царица и саме православне (Schismaticos) потчинила надзору
латинских владика, те би се тако могли лакше држати уни-
јати у шкрицу. Граф Естерхазиа, у исто доба и латински
владика, баш се овога пута ни мало не је обзирао на до-
гматичку разлику, што дели источну цркву од римске, већ
је имао на уму једито да одржи власт над киме — па било
пошто по то. Прелазећи ћутом друге доказе што их је
Естерхазиа наводио папи да га убеди, те да од каже обја-
вом независност мукачевске јепархије, као на пр: О ума-
њењу доходака јерлавскога владике, о гажењу права, што
му припадају по саборским закључцима; још налазимо за
умесно да приметимо, како је Естерхазиа претсказивао.
као пророк, да ће се мукачевска јепархија убрзо повратити
православљу или по његовим речима схизми, ако се огласи
за независну од јерлавских владика, Незнамо да ли ће се
збити скоро његово пророштво, али смо у томе убеђени, да
је оно ужасно узмутило памет противнака правослвља. Ми

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

морамо веровати да је то прорицање Естерхазинно тако подействовало на папу Климентиа XIII, почем је савршено одобрио мњење јерлавскога владике, јер му је поручио да иде код царице те да је убеди како ваља свакојако одбити молбу мукачевскога владике. Речити и лукави говорник и успео је доиста да увери царицу опасности која је у све-зи са ослобођењем мукачевске јепархије, од власти јерлав-ских владика. Услед тога, царица граматом од 1768. год. заповеди мукачевском владици, да остане и унапред поко-ран јерлавскоме архијереју, препоручујући му уз то обве-зу, да лично оде у Јерлаву, рад помирења с онамошњим владиком и рад договора како би се прекратиле приметне свађе између њих. Владика мукачевски поведе са собом не-колико одабраних свештеника својих, те стигне 15. Сеп-тембра 1769. г. у столицу латинскога владике. Кад су од-сели угостионици, владика Јован Брадач, извести Естерхазину преко својих посланика о своме доласку, и замоли га да одреди време за конференцију (седницу.) Естерхазин не одре-ди дан за конференцију, већ пошаље мукачевском владици свога архивара с поруком, да га позове на ужину и да му предложи стан у владичину двору. Владика Јован Брадач извињавао се болешћу и постом (часни пост) па не хтеде да прими ни једне понуде јерлавскога владике, него препо-ручи архивару од своје стране, да благодари преосвећеноме на његовој ласкавој наклоности према госту. Такође сутра-дан не прими понуду од меснога владике да му на ручак дође; но после ручка Јован Брадач отиде са својим свеш-тенством у двор Естерхазинин да га походи. У подужем разговору о свакојаким предметима, на послетку заподене се реч и о питању независности мукачевске јепархије и о правима њених владика. Па како је бранио јерлавски влади-ка упорно своја права, остајући једнако на томе, да му Јован Брадач даде заклетву на покорност; то се они и рас-тадоше без измирења и решења, које се тицало њихових

узајамних одношаја. Трећи дан по доласку своје у Јерлаву, лицем на Ускре врати се кући својој по служби, мукачевски владика. Пошто је скупио приход у Шајов-Петри (сент-Петру?) што је у његовој епархији, он сазове неке свештенике из околне, па кад се договори с њима, буде једногласно одређено, да се пошље у Беч Андрија Бачински, који беше тад ђакон дорешки с поруком: да дејствује код царице за ослобођење мукачевске епархије од притежавања јерлавскога владике. Убедивши се Марија Терезија, да другичије не може бити постојана мира међу јерлавским и мукачевским владикама, а тако исто и међу свештенством руским и латинским, догод се не огласи независност мукачевске епархије од јерлавских владика, па се с тога опет заузме да дејствује код папе Климентија XIV о ослобођењу мукачевске епархије. Папа саслуша молбу царице Марије Терезије, па сместа у 1771. год. огласи мукачевску епархију за самосталну независну од јерлавских владика. Те тако Јован Брадач, у реду унијатских мукачевских пастира, ослобођених од власти јерлавских владика, први је примио управу над самосталном епархијом. — А почем је постао владика од мирског свештеника, то је се морао закалуђерити пре рукоположења, његови се наследници све до сада производе за владике — ал без тога завета. Овај је трудољубиви и честити архипастир умро 1772. год. на годину дана пошто је добио царску грамату, да је постављен за епархијалнога и самосталнога владика.

За царовања Марије Терезије мораше се многи срби иселити из Аустрије у Русију због гонења православне вере. Тад је она употребила у одношају према унијатима врло благе мере, и бајаги таке што им годе. Имајући на уму утврђење и распрострањење уније, она одликова многим почастима и обасипа царским милостима Андрију Бачинскога, наследника Јована Брадача. И само његово рукоположење за владика мукачевске епархије беше означено бле-

ском необичне светковине. То се збило 1773. год. у бечкој царској капели у присуству царичином и светлих чланова царскога дома. Ово је посвећење свршио кризиски унијатски владика Василије Божиковић, у друштву с велико варадским унијатским владиком Мелетнијем Ковачем, помоћу многих других свештеника, који присуствоваше од стране епархијалнога свештенства. Овом је приликом обдарила царица новoga владика богатим и лепим светитељским одежама, са свим утварима за епископску капелу. Али опет ни чим немогаше она придобити за се толико мукачевске унијатске владике, као назначењем обећане потпоре (плате) — што се даваше из државне благајнице. Мукачевске владике примивши унију, без сумње рачунаху изодавна на то, да се они са свештенством унијатским на основу царске грамате, коју је издао још Леополд у 1692. год. могу подједнако користити свима правима, добрима и преимућствима, која вреде за латинске владике и свештенство. Али се они преварише листом у својим рачунима. До Манојла Олшавскога, кад је за његова доба одређена плата, коју поменисмо, ни владике ни свештеници не примаше ништа из државне благајнице. До Јована Брадача стењала је епархија под јармом јерлавских владика, а до Андрије Бачинскога, владике не имаше задоста ужитка. Од времена цара Леополда, па до данас, и кроз течај два века, унијатско свештенство све још једнако живи у нади, да ће му се (остварити) испунити сва обећана права. А ми смо уверени, да их неће добити све дотле, докле се не прелије заједно с народом у туђу нарадност. Донде ће обећана права и преимућства, унијатскоме свештенству, служити вазда као мамац, рад обраћања и њега и народа његова у латинизам. А у случају најмањег противљења, одма ће се нањ подозревати да је у схизми (православљу) и принуђавати се да се одрекне обреда источне цркве и своје народности; без тога неће оно добити тих права, која су му тако свечано и мно-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

го пута обећана била. Узевши под своје окриље мукачевске владике унијатске, Марија Терезија, без сумње имаде на уму да продужи падежни пут ка достижењу цели, што иде с унијом. И у самоме делу она је радила највећма на утврђењу уније, јер је употребила средства непоштена да угуши у човеку узвишена чувства и да угаси у њему дух храбрости, рад заштите својих светих права. Унијатски народ и свештенство видећи где им архипастир сија, и ако слабачким одблеском славе што окружује латинске владике опет нађе за добро и нужно да се подвргне туђем упливу и да измени обичаје своје под утицајем живота латинске цркве. Па како су унијати у одношају према латинима састављали мањину, то морају непременно у узајамним одношајима у свему да уступају латинима. Таким је начином ослабила у народу љубав према рођеној цркви; увукла се разлика у обреду, охладнела љубав ка народности, приметно се поткрале у црквенском уставу промене, уништили се многи смерни обичаји, ушао у народ дух тврдоће и туђења, уселила се у њ малодушност а овлада њиме страх, речију — народ је потиснуо (изгубио) самосталност а подвргао се туђем старању и начинио се машином. Од времена Андрије Бачинскога унија почне брзим корацима напредовати ка извршењу својих планова, који икадоше целъ да оіачају латинизам па средством њега да униште народност. Ми се ни мало нећемо огрешити, кад кажемо да је највећма појмила Марија Терезија згодна средства ка достижењу уније — већма и боље од свих њених предходника. *605.*

Из Кијева 30-г. Септембра.

(Припослато од једног Србина питомца Кијевске дух. акад.)

Поштовани Уредниче.

Ево ме са неколико речи да вам саопштим што ма и укратко за нашег високодостојног Господина Митрополита Мвхаила. Не могу

вам одређено казати кога је дана он стиго у одесу, тек толно знам да је архиепископ Одески Дмитрије донео амо вјест Митрополиту Кијевском, да је наш Господин Митрополит у одесу стиго, путујући за Кијев. Ми смо ово чули још 25 Септемра, и с тога изашли смо на обалу Дњепра причекати га. Овога дана Господин не дође, него сутра дан 26. у вече око 1/4 деветог сахата. На обали дочекао га хинтов или боље рећи батар са запрегом а на самом мосту од пароброда поздравио га је архимандрит лаврски Варлаам са још једним архимандритом добродошлицом. И ми овде учећи се имадосмо срећу видети нашег преосвећеног Архиепископа, поздравити га са добродошлицом и пољубити му свету десницу. Господин Митрополит здрав је а тако и његова свита.

Да пређем сад све церемоније о празновању јубилеја па да се задржим на личности самог нашег преосвећеног Господина.

Господин Митрополит наш својим присуством овде побудио је велико љубопиство и хвалу. У цркви и ван ње највећма интересовала се публика разговором о њему, његовом служењу и поздраву Кијевској академији, који је изговорно у сали академ. Но и од стране академије прва је почест нашем Господину указана. Пред сабраном публиком у сали професор Малешевски говорећи о историји академије за прошли 50. година, (више од два сахата) и набрајајући знамените личности што се за то време учине, обратио се нашем Господину са овим речима: „а ево пред нама бисера и најдрагоценијег украса академије наше у лицу преосвећеног Митрополита Михаила слободне Србије;“ затим говорећи у хвалу његову више од по сахата, реко је: „Дјела његова за православну цркву и србског народа слободу, целој су Европи позната.“ После овога имадосмо срећу чути и нашег Господина, где у хвалу Кијевске академије, Руса, владоца и правитељства изговори по свом красноречију изгровиту беседу. За сво време док је господин говорио народ је стојао на ногама. Више о томе писаћу други пут.

Као што сам чуо, Господин у пдући Понедељник 6. Октобра полази одавде за Москву и Петроград. Прошле недеље гостила је академија све архиепископе, јуче — професори академ. а данас гости Митрополит Кијевски. Данас Господин служи литургију у Лаври као на дан Михаила, руског светитеља а свог именика. Пред литургијом поздравих га сви архиепископи са именданом. Сутра би ће гозба у манастиру Голосіеву, а прекутра — у Муравіова генерала.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ч Е Т Е Р Е Ж .

Говоре неки, да наш народ није побожан, да ретко посећава своје храмове и да се слабо заузима за улепшање *ових богомоља*. Познавајући га изближе, ми и ако можемо са осталима рећи, да наш народ не нагли тако много на богомољу, али никад нисмо у стању ни помислити а то ли рећи, да он не храни у грудима својим дубоко чувство религиозности и да је готов у свако доба одавати се по могућности својој са свима могућим прилозима на улепшање и подизање свете богомоље своје — цркве. Треба му само воле умети казати ову потребу његову и разложити ону дивоту, ону миљину, коју осећа и сваки путник а то ли становник овог или оног места у коме се узвишава и блиста сјајна богомоља и на ној часни крет — символ победе хришћанске на супостатима, другим речима: треба да има једног само више или мање свеснијег и зрелијег поглавара, који би му у том, као и у свачему другом што је *истинско добро и прекрасно* предњачио, па целъ никад промашена бити неће. Примера ту имамо на сваком кораку, а ево један, који се деси ово дана у окр. Пожаревачком код Четережске цркве а лицем на малу Госпођу. Ту беше слава црквенска. Народ се беше стекао од све околине — тако да изгледаше као какав вашар. Г. Павле Радивојевић свештеник и тутор Стеван, тек што споменуше у софри људма, да је време споменути наш стари обичај и пољубити свету икону, кад на једанпут осуше се са сви страна прилози. Ми неможемо да се уздржимо, да те наше благочастиве приложнике неспоменемо по именце. Тако на прилику приложили су: Јанићије Гавриловић срески вѣчалник 1. дукат. г. Иван Стоичевић I. писар срески 1. дукат г. Младен Тодоровић практ. ерес. 20 гр. Савка девојчица Косте Митровића писара из Пољане 1. дукат Милосав Стевановић трг. из Бошњака 1. дукат Мијаило Гвоздић из Добрња 1. дукат Петар Милчић председ. суда кушиљвачког 1. дукат Мијаило Максимовић из Кушиљева 40 гр. Јеврем Станисављевић из Забрња 1. дукат Дмитрије Миљковић из Трновча 1. дукат Милан Милутиновић председ. суда жабарског 40 гр. Марко Илић председ. из Провв 20 гр. Милорад Миленковић председ. суда сибничког 20 гр. Стока Ђукић из Сибнице 20 гр. Вучко Стоићев из Брзо-ода 24 гр. Митар Костић из Свилајнца 24 гр, а после тога, који цванцик, који 2 који 3. и т. д. што су дали, добивено је тога дана 21. д. ц.

По овоме је г. Павле Радивојевић свеш. и старешина ове цркве по слави нашо здравицу његовој светлости, г. митрополиту,

српској војсци и приложницама; здравица ова потрела је многе и оставила дивну успомену у мислима и срцима побожних хришћана, који праштајући се међу собом и растајући се од ове гоазе мољаху Бога, да се ако не боље а оно бар онако лепо и до године састану код храма и принесу на олтар своје богомоље своју оскудну асприцу.

Н. Д. Протиџ,
писар опш. Ракин.

О Г Л А С И.

Герасим ђакон манастира Благовештења рукоположен је за Ђером. 13 Јулиа ове год.

Симон ђакон м. Раче рукоположен је за Ђером. 10 Августа ове год. Коста Ставишић учитељ Бреонички 10 Августа за ђакона а 14 Септембра исте године за свештеника и постављен је на парохију Врдљичку.

Гаврило Поповић свршавши ове године богословнију рукоположен је 26 ов. м. за ђакона а 27 истог месеца за свештеника и одређен на удову парохију при мојсињској цркви у окр. Рудничком.

Милан Марковић свешцркве врдљичке у срезу Карановачком а почасни члан конзисторије ужичке постављен је за дејствителног члана исте конзисторије 8-г. ов. месеца.

Н Е К Р О Л О Г.

Свеш. и члан конз. епар. ужичке Благоје Ђорђевић престав. у вечн. 31. Августа ове године.

Петар Вујовић син и капелан протојереја Карановачког 12. Септембра ове год. на велику жалост родитеља у 24. год. свога живота преставно се у вечност.

У П И С Н И Ц И М А „ П А С Т И Р А . “

Како смо на измаку године, кад и нама ваља одговарати својим кредиторима за различне радове око „Пастира“ то и последњи пут молимо наше предуписнике да нам и вересину и нову предплату на последње тромесечје што скорје послати благоизволе. Ако се не могу са овим непосредно на нас адресирати, нека изволе оправити новце сваки по окружнју протојереју или намеснику а у Крагујевац на свештеника М. Барјактаровића, којима смо ми ово дана писали и братеки их молили да нам у том буду на руцв.

Уредниш. „Пастира“

К Њ И Г А.

„Чини благословенија и пр“ већ је готова са штампом и дата је на повез. До 7 дана би ће готова и с повезом. Ко је ту књигу наручио а нјие новце оправно, нека ускори с предплатом, па ће му се књига одма оправити.

Уред.